

ARESTI, TXABI ETXEARRIETA, ETA

Felipe Juaristi

Gabriel Arestik "Josepa Mendizabal Zaldibian" poema, 1974an idatzi zuen. Garai hartan Ea herrian bizi zen. Ez zuen poema bizitzan argitaratu. Karmelo Landak aurkitu zuen Bilboko etxe batean, eta, gero, Susaren edizioan kaleratu zuten, poema argitaragabeen artean. Aresti, dena dela, 1975ean hil zen.

Etarren ama urrikariek
bakea dute merezi
bihotz-ikara izugarrian
dardaraz baitira bizi.

Etarren amek
asko sufritzen dute.
Andre hauen bihotzean
kabitzen da
munduko min guztia.

Aitak
Lemoako frentean
hil zizkieten.

Nebak
gartzelatik deserrira
ibili zaizkie
barreiu.

Eta orain semeak
kaminoetan
erortzen zaizkie
zerraldo...

Etarren amek
asko sufritzen dute,
semeak hiltzen dizkietenean
eta batez ere
semeek hiltzen dutenean...

Arrosa gorri-zuri
idien apatsek zapaldua
bezalakoak dira:
Andre urrikari hauez
urriki zaitezte...
Zeren Euskal Herria
Axularren sagarroia
bezalakoa
da.

Bere egitez ere
nekez erditzen da
baina bere faltaz
nekezago,
penazago...

Eta ETA
(lehen zen EDO)

Jautsi zen Euskalerrira
haren sonaren dirdira;
Baina sei mila mezak ez dute
Ekarri bizi berrira.

Txabi Etxebarrietaren heriotza oso sonatua izan zen, eta oso aipatua, euskal munduan, Pardines guardia zibila baino are gehiago, jakina. Txabi Etxebarrietak hil zuen Pardiesn, eta, gero, tragedia greziarraren kanonari jarraituz, bera hil zuten, edo bera hiltzen uzti zieten.

Txabi Etxebarrietaren heriotzak biziki hunkitu zuen Jorge Oteiza. Pietatea irudiaren oinarrian omen dago Txabi Etxebarrieta, Amabirjinaren besoetan. Guztiz da kristaua, guztia ere kristaua zelako garai hartan. Baina *Quosque Tandem* liburuaren bosgarren ediziorako, alegia hogeita hamar urte betetakoan lehen edizio urtetik testu hau idatzi zuen Oteizak berak:

“Yo esperaba colocar en Bentaundi cristianamente como una Cruz en movimiento mi Estela memoria a TXABI ETXEBARRIETA poeta ideólogo entrañable compañero en nuestro FRENTE CULTURAL DE ARTISTAS VASCOS primer caído 1968 en nuestra resistencia al franquismo y sugería en reconciliación placa y una cruz donde fuera muerto el guardia civil”,

Proiektua ez zen gauzatu.

Txabi Etxebarrietaren omenezko poema eta kantak argitaratu ziren. Kanten artean Imanolena dugu, “Lehenko Batean”, eta poemak artean aipagarriak dira Mikel Lasak eta Juan San Martinek idatzitakoak. Ez naiz luzatuko haiek aztertzen. Bai Mikel Lasak eta bai Juan San martinek aire berria ekarri zuten euskal poesiara, eta hautsi nolabait Arestiren ikuspegiarekin. Hortik dator Mikel Azurmendiren keja, “Orain borrokarenean” izeneko poemak, 1972an argitaratua.

Bakez eta lorez aski. Bakezkeritan ez gehiago ari
eta lorezkeritan ez gehiago. Bakezko bertsuez eta
lorezko
bakeaz aski.

Bakezkerik ez gehiago kontak eta lorezkerik ez
ez gehiago kanta, mezedez:
borrokaren garaia baita. Orain borrokarenean...

bada, ETaren sorrera mundura 1968an izan zela, Txabi Etxebarrieta hil zutenean, Benta Handin. Txabi Etxebarrieta martiri bihurtu zen, lehen martiria. Ez naiz hasiko hemen aipatzen zer pentsatzen zuen heriotzaz Txabi Etxebarrietak, horretaz Joseba Zulaikak ongi idatzi baitu *ETaren hautsak* liburuan; ezta zer bilatzen zuen edo zer nahi zuen heriotzarekin. Lehen baino gehiago dakigu orain horretaz. Arestik Euskal Herriaz zuen ikuspegia nekez onar zezaketen orduko ETako kideek; are nekezago, gaurkoek. Arestiren “aberria”, ondo zehaztuta dago *Harri eta Herri* liburuan. Euskalduna, langilea eta langileen aldekoa, alegia ezkerrekoa. Ez da oso aberri zabala, denok lasai antzera sar gaitezen. Gizon-emakume asko geratzen dira Arestiren aberritik kanpo, izarpean. Oteizaren etxean ez bezala. Arestiren Euskal Herria, dena dela, oso literarioa da, oso irudimenezkoa. Indar handia hartzen du bertan euskal kulturak, eta are indar handiagoa euskal literaturak, bereziki poesiak.

Poema honetan, Txabi Etxebarrietaren heriotza ekartzen da gogora. “Ekainaren 7 egun” du izenburua. *Harrizko Herri Hau* liburuan dago. 1970ean argitaratu zen liburu hori.

1

Gaizki-biziko elizan
Ez dira hain onak izan:
Han sakristauak portatu dira
sazerdotearen gisan.

Mutikoaren gau hotza;
urtu zitzaidan bihotza:
herriagatik hiltzeko edo
gerturik dago bildotsa.

Ehun mila telegrama
eta Begoñako ama:
Horrek guztiok gure mutila
Bizi berrira darama.

2

Euskal Herriko Gebara.
Poetak debalde gara;
Euskal mutilen zede bakarra
herioaren sega da.

Nola hamorruaren ora,
Jakin gabe nundik nora,
Zazpi larrosek hornitu dute
Mutilaren arkandora.

sagarroiak bere burua
erditzera
apoderatzen duen harria
da.

Asko izan da karloez
eta arantzeez...
Hainbeste otoitz...
hainbeste ezpata-dantza,
euskal-meza,
zortziko nagusi,
alboka,
txistu...

Hainbeste hostia, alu eta potro...
Herri honi
erditzeko tenorea
tokatu zaio...

Mutilen barrabil ostikatuak
eta
neskon diti zigarroz erreak
dilatazio-minak izan dira
baina
andreon sufrimentu-moralarekin
expulsio-mina
dator.

Herri kobarde (hain balent) hau
bere libertateez
erditzen da

Santa Gurutze honetan...
Eguzkiaren ateko tortura-lekutik!
Josepa Mendizabal Zaldibian
asko penatzen da...

Arestik, poema honetan, "Apirilaren 4 egun" izeneko poeman
emandako gaia dakar. *Harrizko Herri Hau* liburukoa da.

Herriagatik anaia biek
asko badute sufritzen,
euskaldunari odol urdina
nola ez zaio gorritzen.
    Baldin bada ederra,
    bakea, betor gerra,
libre baikaitu berritzen.
Nola andreak herriak ere
neketan dira erditzen.

Indarkeria, historiaren emagin, hori da kontzeptua. Asko zabaldu
da gure artean, eta denok ezagutzen ditugun ondorioak ekarri ere bai,
tamalez. Dena dela, eta "Josepa Mendizabal Zaldibian" poemara itzuliz,
esan behar dut ez dakidala ETA, hain inplizitoki azaltzen den lehen
poema ote den. Arestik ez du ETA aipatzen, hitzez bederen. Egia ere

Izkribuz eta paperez esan zenidan, Mikel, mintzaira
biz argitara dituzten izkribu ederretan, Mikel:

«zoaz eta esaiozu Rilke-ri
izarren hautsa krudela da
eta hilargiaren esneak
goragala ematen dit»

Hogeita hamabost urte, uztaila honetan hemezortzian,
urtetik urte
ve y dile a Rilke ('ta entzun nahi duen guziari)
urtetik urte
zoaz Mikel, zoaz esaten:
odola gorria zen
gizona baino lehen

«Amarillo Arlequin de Picasso»-ri, «rojo Pierrot»-i
(eta guziari)
zoaz, Mikel, zoaz esaten:
Gernika gorria dela
kolorez odolarena
urtetik urte, ve y dile a Rilke
izarren krudelkeriak urtez une
urteroko goragalak urtetik une
eta badira hogeita hamabost urte luze.

Zenbat ilargiaren esne txar! Zenbat Boabdil-ek utzi
behar izan du Granada! Zenbat idik ihes egin du
Gernikatik! Urabaingo ezquila ixilez mintza gabe...
eta Erandioko karrikak aipa gabe... eta Eibar.

Zoaz Mikel, eta joan zaitetz betirako
guziei garbiki hauxe esanaz
(gizonari ez baitzaio ezer hitz ederrez izkutatu behar!):
odol kolorekoak
hemengo gizonak

Bakez eta lorez aski. Bakezko lore eta bertsoan
ez gehiago ari...

Dirudienez, Mikel Azurmendik Mikel Lasari erantzuten dio, alegia
Mikel Azurmendik Mikel Lasaren poemagintza hartzen du hizpidetzat.
Bada Mikel Azurmendiren poema honetan, Gabriel Arestiren poesian
azaldu ez dena, edo, behintzat, nik ikusi ez dudana. Herriarekiko
konpromiso eta lotura, poliki-poliki, ETArekiko konpromiso eta lotura
bilakatuko dira, eta borroka armatuaren morroi bihurtuko, beste gauza
asko bezala.